

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia de Securitate et Educatione Civili 7 (2017)

ISSN 2082-0917

DOI 10.24917/20820917.7.27

NOTY BIOGRAFICZNE

Tomasz Jan Biedroń

CZERKAWSKI JOZEF

(1922–2007), pseud. Włodek, Bursztyński Wojciech, Burtyński Włodzimierz, MWP-NOW-AK, OP „Szczerebiec”, inż. elektryk, TW Szczery.

Urodził się 22 V 1922 roku w Krakowie, gdzie w siódmym roku życia został adoptowany przez Amelię i Zygmunta Czerkawskich. Po ukończeniu szkoły powszechnej im. św. Wojciecha uczęszczał następnie do gimnazjum im. Jana III Sobieskiego i liceum Augusta Witkowskiego w Krakowie. Wybuch wojny przerwał jego dalszą edukację. W czasie okupacji uczęszczał na tajne komplety szkolne, na których w 1943 roku złożył egzamin dojrzałości, jako ekstern.

W okresie okupacji od 1940, aż do 1945 roku pracował w fabryce świec Antoniego Ratowskiego „Ratko” w Krakowie, jako magazynier. 23 VIII 1943 roku wstąpił w szeregi NOW składając przysięgę. Kiedy Jan Pazoła „Stanisław” został kierownikiem MWP na Miasto Kraków, utworzył oddział sabotażowo-dywersyjny w sile plutonu, wtedy jednym z jego zastępców został Józef Czerkowski „Włodek”. Grupa dywersyjno-sabotażowa zorganizowała szereg akcji na niemieckie placówki, m.in. na: Bank Komercyjny w Krakowie, hurtownię tekstylną, fabrykę czekolady, na samochód z bronią i amunicją. Celem tych akcji było zdobycie środków na działalność organizacyjną, na zakup broni. Czerkowski został po objęciu przez Jana Pazołę funkcji kierownika organizacyjnego w Okręgu Krakowskim MWP kierownikiem grupy sabotażowo-dywersyjnej w Krakowie.

W marcu 1944 roku wraz z Lechem Masłowskim „Jerzy”, Kazimierzem Szpytmanem „Przemko” i 6-cioma innymi członkami oddziału dywersyjno-bojowego organizują Oddział Partyzancki „Szczerebiec” (z czasem urósł do 25–30 osób), w którym przebywał od 8 VIII do XII 1944 roku, wprawdzie jako drużynowy, a następnie zastępca dowódcy Lecha Masłowskiego „Jerzego”. Oddział działał początkowo na terenie powiatu bocheńskiego a następnie myślenickiego i podlegał Komendzie Obwodu Myślenice AK. Brał udział w licznych akcjach m.in.: pod Lipnikami, pod Szykiem, pod Sobolowem i Niepołomicach, w rozbrajaniu Niemców, w atakach na oddziały Wehrmachtu, posterunki policji i żandarmerii. W VII 1944 roku OP „Szczerebiec” wszedł w skład zgrupowania Kamiennik-Łysina Obwodu AK „Murawa” Myślenice pod dowództwem ppor. Wincentego Horodyńskiego, „Wąż”, „Kościeszka”.

Wkrótce po wejściu Armii Czerwonej do Małopolski nastąpiła demobilizacja 35 osobowego OP „Szczerebiec”, Czerkowski wraz z innymi członkami oddziału powrócił do Krakowa. Nie ujawnił się w styczniu 1945 roku, oczekując jak wielu jego kolegów na dogodny moment i wyklarowanie się sytuacji politycznej. Włączył się w nurt

powojennej pracy konspiracyjnej. W połowie II 1945 roku odbyła się w Krakowie odprawa członków MWP, którzy po demobilizacji oddziałów partyzanckich powrócili do Krakowa. „Jerzy” Masłowski występował na niej jako kierownik Okręgu Krakowskiego MWP. Na odprawę przybyli: Władysław Gałka „Wiktor”, w roli szefa OK NOW, Augustyn Rafalski „Edmund”, Zygmunt Kowalski „Świerk”, „Orlicz” (?), „Sarna” (?), Stanisław Nowak „Iskra”, „Spokojny” i Franciszek Szymański „Zbigniew”. Z terenu Krakowa „młodzieżówkę”, reprezentowali: Stanisław Mierzwiński „Michał”, Józef Czerkawski „Włodek”, Kazimierz Szpytman „Przemko”. Kpt W. Gałka „Wiktor” polecił kontynuować pracę konspiracyjną, dla „spalonych” obiecał pomoc finansową, fałszywe dokumenty. Następnie odebrał od zgromadzonych przysięgę, w której była mowa o walce z nowym ustrojem i Związkiem Radzieckim. Obiecywał również dyrektywy co do dalszej pracy konspiracyjnej. Było to pierwsze i zarazem ostatnie po wejściu ACz spotkanie MWP w Krakowie.

Pod koniec II 1945 roku łączniczka Lucyna Kotaś „Lucyna” dostarczyła Masłowskiemu „Jerzemu” rozkaz rtm. Józefa Świdy „Dzika” byłego zastępcy dowódcy batalionu zgrupowania Kamiennik-Łysina Obwodu AK sformowania na nowo grupy dywersyjnej, która miała przeciwdziałać narastającej fali aresztowań AK-owców dokonywanych przez UBP i NKWD. „Dzik” twierdził, że miała to być próba zastraszenia strony prowadzącej aresztowania. Zgodnie z rozkazem zorganizował ze zdemobilizowanych członków grupę liczącą 10–11 osób. Zastępcą Masłowskiego „Jerzego” został Józef Czerkawski „Włodek”. W trakcie pracy nad zorganizowaniem oddziału w marcu 1945 roku Masłowski został zatrzymany przez WUBP w Krakowie, a niewątpliwie również jego łączniczka Lucyna Kotaś „Lucyna”. Za wiedzą Masłowskiego i przy akceptacji WUBP w Krakowie w marcu z aresztu została tymczasowo zwolniona Lucyna Kotaś, która zobowiązała się nakłaniać żołnierzy z OP „Szczerbiec”, którego dowódcą był Lech Masłowski „Jerzy”, do ujawnienia się i złożenia broni. W zamian za to z aresztu miał zostać zwolniony Masłowski.

Po wyjściu z więzienia „Lucyna” skontaktowała się z „Włodkiem” zastępcą „Jerzego” i z „Miśkiem” Kazimierzem Szpytmanem, starając się ich namówić do ujawnienia się wraz z innymi członkami oddziału. Czerkawski postanowił w tej sprawie zasięgnąć opinii w kierownictwie OK SN, z którego znał Stanisława Gołębiowskiego „Romana” „Krakowski”, i którego poprosił o kontakt „z górą” w sprawie Lucyny Kotaś „Lucyna”, podejrzewanej o współpracę z WUBP. „Lucyna” była narzeczona dowódcy OP „Szczerbiec” Lecha Masłowskiego „Jerzy”, została zwolniona z aresztu WUBP „czasowo” na okres dwóch tygodni. „Misiek” wprawdzie wcześniej poinformował o Kotaś „Tracza” Mariana Pajdaka, pytając go, co mają z „Lucyną” zrobić jednak na spotkanie z nimi „Tracz” nie przyszedł, gdyż wyjechał z Krakowa. Z kolei Stanisław Gołębiowski „Krakowski” udał się do Władysława Kosturka „Wojtka”, który nie mógł się skontaktować z kierownictwem okręgu. „Krakowski” przekazał „Włodkowi” i „Miskowi” polecenie Władysława Kosturka „Wojtek”, członka ZO SN w Krakowie, aby za wszelką cenę przekonać „Lucynę”, by nie wracała do urzędu bezpieczeństwa, w ostateczności mieli wywieźć „Lucynę” poza Kraków, nawet przy użyciu siły, gdyby odmówiła, aby nie mogła doprowadzić do ujawnienia członków oddziału i oddania ich w ręce bezpieki. „Włodek” i „Misiek” próbowali przekonać „Lucynę”, aby wyjechała z Krakowa i nie wracała do WUBP, jednak na próżno,

odmówiła, stwierdzając, że dla niej władzą był tylko „Jerzy”. W trakcie przesłuchania „Lucyny” przez „Włodka” i „Miśka” „Lucyna” przyznała się, że władze bezpieczeństwa poleciły jej wejście do konspiracji celem zdobycia adresów członków SN i NOW i OP „Szczербiec”. Twierdziła też, że z rozkazu „Jerzego” wszyscy członkowie OP „Szczербiec” mają się oddać w ręce WUBP. Miał to być jedyny sposób uratowania „Jerzego”. Po egzekucji w torbie „Lucyny” znaleźli listę pseudonimów członków OP „Szczербiec”. Egzekucję na „Lucynie” wykonał członek oddziału „Jerzego” „Przemysław”¹.

29 V 1945 roku Czerkawskiego aresztowała bezpieka, po krótkim śledztwie, wyrokiem WSR 342/46 z 8 VIII 1946 r pod przewodnictwem ppłk Antoniego Satlera został skazany na 4 lata więzienia z art. 9 Dekretu o ochronie państwa, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na 1 rok za „udział w bandzie rabunkowej”, przebywał w więzieniu do wiosny 1947 roku. W dniu 29 V 1947 został amnestionowany i zwolniony. Na poczet kary zaliczono mu okres pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania oraz pobyt w więzieniu od 27 V 1945 do 8 VIII 1946.

We IX 1947 r złożył egzamin na Politechnikę Śląską w Gliwicach, został przyjęty na I rok Wydziału Elektrycznego. W tym samym roku zawarł związek małżeński. Studia ukończył w 1952 roku uzyskując stopień mgr inż. elektryka. W czasie studiów należał do: ZBoWiD, ZSP, BPS, ZAMP, AZS i TPPR. Po ukończeniu studiów otrzymał nakaz pracy do „Prozamet”-u w Warszawie, jako projektant a następnie KFAP w Krakowie, gdzie podjął pracę, jako zastępca szefa produkcji. W zakładzie cieszył się dobrą opinią, jako dobry fachowiec i zdyscyplinowany pracownik.

W dniu 24 XI 1955 roku referent sekcji III wydziału IV WUd/sBP w Krakowie Stefan Walczyk wraz z kierownikiem sekcji III Wydziału IV Koniozem przeprowadzili werbunek Józefa Czerkawskiego, który podpisał zobowiązanie do współpracy, aby wyjaśnić podejrzenia wobec jego osoby na „temat wrogiej działalności w zakładzie”². Czerkawski zastrzegł sobie, że gdy zmienią kontaktującego się z nim funkcjonariusza urzędu i w przyszłości przyjdzie mu z innym współpracować, a będzie miał niewłaściwe podejście do jego osoby, względnie jeżeli zauważy nieprzydatność jego osoby we współpracy, to będzie miał prawo przerwać stały kontakt. „Szczery”, bo taki nadano mu pseudonim „okazał się bardzo chętny do współpracy, przychodził punktualnie na spotkania i powierzone zadania wykonywał zawsze chętnie. Nie miał skrupułów, co do podawania personaliów osób, które były w zainteresowaniu organów bezpieczeństwa”³. Tak charakteryzował go wspomniany oficer operacyjny ppor. Tadeusz Rajca.

---

¹ Doniesienie agenturalne dotyczące Władysława Kosturka „Krakowski” (Stanisław Gołębiowski) z 4 III 1950 r, Władysław Kosturek „Wojtek” „Wiesław”, 07/174 tom 4 paczka 17, IPNkr, s. 31–32; Doniesienie agenturalne „Wicherski” z 27 II 1950, Teczka personalna tajnego współpracownika „Krakowski” Stanisława Gołębiowskiego, 009/6192, IPNkr, s. 68.

² Teczka personalna ps. „Szczery”, 009/4372, IPNkr, s. 6. Funkcjonariusze albo wykorzystali krążące podejrzenia, albo je sami sprowokowali, by za pomocą szantażu pozyskać do współpracy Czerkawskiego. W jego charakterystyce napisali, że został pozyskany na zasadach ideowych.

³ Teczka personalna ps. „Szczery”, 009/4372, IPNkr, s. 11.

Gdy wspomniany ppor. Tadeusz Rajca oficer operacyjny sekcji III wydziału IV rozpatrzył i przeanalizował w dniu 29 XI 1956 roku materiały dostarczone przez TW „Szczery” i dokonał oceny współpracy z Czerkawskim, to stwierdził, że nie przekazywał wartościowych materiałów o wrogim elemencie twierdząc, że nie miał możliwości dotarcia do tych ludzi. Ze względu na nieprzydatność pozyskanych od Czerkawskiego informacji wnosił o wyeliminowanie informatora „Szczery” z czynnej sieci agentów, ponieważ dalsze spotkania z nim nie przyniosą większych korzyści operacyjnych, a jedynie obciążą niepotrzebną pracą prowadzącego go funkcjonariusza. Poza tym informator „Szczery” pracował w KFAP, gdzie nie zachodziła obawa, że wywiad będzie interesował się tym obiektem. Wniósł o przekazanie teczek personalnej i teczek pracy do archiwum X departamentu (wydziału X). Ppor. Rajca napisał też, że „Szczery” może być w przyszłości w razie potrzeby wykorzystany do współpracy z organami BP, gdyż nadaje się i nie został zdekonspirowany.

Zgodnie z wytycznymi Biura „C” MSW w Warszawie nr 6MC-01041/66 z dnia 16 III 1966 r dokonano ponownie analizy dokumentów zawartych w teście pracy „Szczerego”, w wyniku której postanowiono zniszczyć całkowicie teczkę, co skrupulatnie odnotował st. oficer Wydziału „C” SB w Krakowie Stanisław Topór w dniu 26 IV 1967 roku.

W latach 70. Czerkawski pracował w Biurze Projektów Przemysłowych w Krakowie.

Zmarł w Krakowie 24 września 2007 roku.

Posiadał następujące odznaczenia: Medal Wolności, Odznaka Grunwaldu.

Furka Władysław, 01178/767/Jacket, IPN BU w Warszawie, s. 132–133; Teczka personalna ps. Szczery, Kwestionariusz agenta informatora, Czerkawski Józef, 009/4372, IPNKr, s. 4–27; Charakterystyka organizacji Narodowy Związek Wojskowy Komendy Okręgu Krakowskiego za okres od I 1945 przekształconej w X 1945 w Narodowy Związek Zbrojny działającej niemal do końca 1947, IPNKr, s. 28–29; Władysław Kosturek „Wojtek” „Wiesław”, 07/174 tom 4 paczka 17, IPNKr, s. 31–32; Teczka personalna tajnego współpracownika Stanisława Gołbińskiego „Krakowski”, 009/6192, IPNKr, s. 67–68; Raport specjalny kierownika WUBP w Krakowie Jana Bieleckiego do płk Radkiewicza MBP o aresztowaniu członków dywersyjnej organizacji młodzieży Obozowe Drużyny Bojowe wchodzącej w skład NOW, sygn. 2, IPNKr, s. 11; Akta w sprawie karnej przeciwko Pazoła Jan, 75/2617, IPNPoznań, s. 16–18; Jan Pazoła, 04/1118, IPNPo, s. 20–21; Pro memoria oddziału Partyzanckiego „Szczerebiec” d-ca ppor. Lech Masłowski „Jerzy” Zgrupowanie Partyzanckie Kamiennik-Łysina Obwodu „Murawa” Myślenice pod red. Antoniego Stronczaka „Latawiec”, Kraków 1998, s. 2–86.